

Poszthagyomány

– A kikerülhetetlen interpretáció –
nyitóbeszéd

ODORICS FERENC

premondat, azaz mottó:

Légy túl, úgy légy túl, hogy innen vagy.

Előbeszéd

Ma engedélyekről és engedélyezésekről fogok beszélni. Amikor engedélyekről beszélek, akkor természetesen tilalmakról is szólok. Amikor engedélyezéseket hozok diskurzusba, akkor tiltásokat is hangoztatok majd.

Tulajdonképpen valami olyasmiről szeretnék beszélni Önöknek, hogy ebben a magyar irodalomtudományi diskurzusban miféle hagyományok is határozzák és határolják beszédünket. Hogy a domináns hagyományok mit engednek mondani és mit tiltanak le. A válaszadás különösebb igénye és kényszere nélkül a következő kérdések merülnek fel az előző két mondattal kapcsolatban. Van-e érvényes beszéd ezeken a hagyományokon túl, vagyis: láthatóvá tehető-e irodalomértésünk horizontján illegitim hagyományok? Végül, de beszédemben mindezeket előzve: mi az a poszthagyomány, s van-e nekünk ilyen?

Az elhangzott kérdések logikája előírja, hogy megszólítsam irodalomtudományunk bizonyos hagyományait: a megszólítás pedig megkívánja a megszólíthatóságot, így a dialógus elkerülhetetlennek látszik. Nem is kerülöm el: a dialógus érdekében különféle beszédrendeket próbálgatok, engedelmeikkel – leszek ma strukturalista, hermeneuta, radikális hermeneuta, konstruk-

tor, dekonstruktor, antik, modern, posztmodern, besúgó és provokátor, de leginkább deKON és így interpretátor.

Akkor hát vágjunk bele.

1. Megszólalásom műfaja – mint jeleztem – nyitóbeszéd, nyitóbeszéd, mert hagyomány-horizontot nyit. Ez a beszédnyitás azonban nem a Dékánhelyettes Úr tegnap reggeli beszédaktusának konvencióit akarja bitorolni, csupán elismerni és megerősíteni igyekszik, hogy a szó mindig valamely hagyomány szava. Egyébként – ahogy elég határozottan vélem – itt nyíló beszéd-horizontomról csak később, a mostani moston túli időben fog kiderülni, hogy horizont-nyitásom valamely hagyomány meg-, avagy újra-nyitása-e. Hogy nyitó-beszédem egy már létező hagyományba való bele-beszélés, vagy egy legitimációval még nem rendelkező irodalomtudományi diskurzus ki-beszélése, azaz létreszövegelése.

Nyitóbeszédem a „poszthagyomány” szó hang-oztatásával azt mondja majd kör-be, hogy miként szól és szól-al meg a „poszt” ebben a magyar irodalomtudományi diskurzusban. Beszélhetjük-e, hogy van magyar poszthagyomány?

S a magyar poszthagyomány – ha van – szokásosan magyar-poszt-e, azaz a nem-magyart csak szintaxisába engedi be? Vagy posztmagyar, azaz a poszt átjárja a magyar szemantikáját is? Fordításokkal csak mondja a posztot, vagy interpretációkkal csinálja is?

2. Mi is az a poszthagyomány?

Amikor poszthagyományt mondok, akkor próbálok túl kerülni mindazon, amit a strukturalizmus jelölőhöz szokásos kapcsolni. Túl a szövegközpontúságon, túl az értékmentességen, túl a kontextus referenciális felfogásán, túl a deviáció elvén, túl a formális jegyeken és markereken, túl a jelentés rögzítettségén. Túl mindezekben és innen mindenben. A posztot ugyanis olyan teoretikus pozíciónak látom, ahol nincs külső és nincs belső, illetve minden külső és minden belső, vagy ahogy Heidegger a megismerésről mondja: „A megismerendő létezőnél való meghatározó ott-tartózkodás pedig nem valamiféle elhagyása a belső szférának; helyesen értelmezve a jelenvalólét ebben a tárgynál való

»kintlétben« is »belül« van...¹ A poszt következetesen *monista*: nincs eleve adott valóság, nincs a leírásnak önmagát kiszolgáló realitás, nincs a szubjektumnak felkínálkozó objektum és nincs az objektumot leíró, leképező, visszatükröző szubjektum. Minden megismerendő a megismerőben konstituálódik. Ez a radikális ismeretelméleti monizmus átértelmezi sok minden mellett az irodalmi mű, a szöveg és a jelentés fogalmait irodalomértésünk horizontján.

3. Most pedig engedjék meg, hogy húszegynéhány konstruktivista mondattal az imént elősorolt fogalmakat posztra helyezem annak érdekében, hogy újabb mondatokat lehessen fogalmazni irodalomtudományi diskurzusunk tárgyát és problémáit illetően. Beismerve beszédem teleologikus voltát – az éppitt nyitódó poszthorizonton arra keresek választ, hogy mi az, amit irodalomértésünkben értünk és miképpen van értve ez?

A konstruktivizmus ismeretelméleti horizontja a Radikális Konstruktivizmus, amely Humberto Maturana elméletét, az autopoietikus (önépítő) rendszerek elméletét használja föl. Röviden erről.

Az autopoietikus rendszerek ön-referenciális működésük következtében kizárólag az idegrendszer jelölőinek *létéről* informálnak bennünket, nem pedig azok külső vagy belső minőségeiről. Szervezetünk nem érzékelhet semmi mást, csak saját szenzorikus jeleit. Így a megismerési folyamat során nem a valóságot építjük fel a tudatunkban – mintegy „visszatükrözve” azt –, hanem a külvilág ingerei alapján ún. „világ-modelleket” konstruálunk.

Az erre épülő konstruktivista nyelvelmélet pedig azt mondja: A jelentés nem tartozéka a szövegnek, a jelentést mindig a beszéd során rendeljük hozzá a szöveghez. A szöveg konstruktivista felfogása megszünteti a szöveg ontológiai fogalmát, helyébe a megértett, a felfogott, a konstituált, a konstruált szöveg lép. Tehát a szöveg nem eleve van, hanem folytonosan létrejön. Ettől a teoretikus mozzanattól kezdve nem adhatók meg szöveg-tulaj-

1 Martin HEIDEGGER: *Lét és idő*. Bp.: Gondolat 1989, 168–169.

donságok, csak szöveghez rendelt attribútumok halmazáról lehetséges beszélnünk.

Így egyáltalán nem meglepő, hogy a konstruktivista irodalomtudomány nem dolgozta ki az irodalmi műalkotás modelljét, nem adott instrukciókat struktúrájának leírására. Ha nem lehetséges az ontológiailag rögzített irodalmi mű irodalomtudományi vizsgálata, akkor mit lehetséges tenni? – kérdezhetjük.

4. Két választ ismertetek: az empirikust és a posztot.

Az **empirikus válasz** segítségével hívja Peter Finke tudományelméletét. Finke bevezeti az irodalomtudomány konzervatív és nem-konzervatív fogalmát. Eszerint a konzervatívok az irodalmi szövegre állnak rá: ők az irodalomértők. A nem-konzervatívok az Irodalom-rendszert kutatják és magyarázzák: ők a társadalomkutatók. A nem-konzervatív irodalomtudós úgy törli el az irodalmi művet, hogy helyére az irodalomértést mint empirikusan megragadható vizsgálati tárgyat helyezi.

A **posztválasz** abból a radikális konstruktivista előfeltevésből indít, hogy a megismerés interpretáció-függése minden ismeret elé a megismerő én szocializációs és fiziológiai interpretációs készletét helyezi, azaz a tudások létrehozásában az **interpretáció kikerülhetlenségét** állítja. Ha minden interpretáció, akkor interpretáljunk. Ez irodalomtudományi programnak nem olyan nagy dobás, hisz elég régóta mondják, hogy az irodalmár dolga a szövegértelmezés. A dobás mértékéről később. Vissza a posztválaszra!

Poszton az irodalmár nem az irodalmi mű immanens struktúráját kutatja, hanem folytonosan konstituálja, létrehozza a szöveget, folytonosan interpretál. A posztirodalmár úgy törli el az irodalmi művet, hogy helyére az interpretációt mint a minden más irodalmi cselekvést megelőző és meghatározó aktust helyezi.

A konstruktivista irodalomtudomány – amely a legmarkánsabbban képviseli a poszt ismeretelméleti pozícióját – jelenlegi állapotában teoretikus zavarai következtében az irodalmi interpretáció státuszát nem konstruktivista radikalizmussal adja meg. Az empirikusság és konstruktivizmus között dönteni nem tudó Siegfried J. Schmidt bevezeti az irodalmi retorika és az irodalmi erotika terminusokat.

Irodalmi retorikának a tudományos előírásokat kielégítő interpretációt nevezi. Az irodalmi retorika törekszik a szövegek érvelő, hajlékony megértésének kialakítására, szántszándékkal utal a megértés változatainak feltételeire és lehetőségeire, így nullában adja meg az egyetlen igaz jelentés megtalálásának esélyét. Az értelmezéseket a szövegjelentések fölé helyezett koherens patterneknek tekinti, az érvényes értelmezés normáját a racionalitásban, a hajlékonyságban és a koherenciában adja meg.

Az **irodalmi erotika** pedig produktív és anarchikus, amelytől az értelmezések gazdagon burjánzanak és nincs az a metszőlló, mely képes lenne visszametszeni őket. Míg az irodalmi retorika a profi olvasók kissé huzatos tudományos mezeje, addig az irodalmi erotika buja erdejében a laikus olvasók értelmezgetnek. Mivel a Schmidt nevével jelölhető konstruktivizmus nem szolgál mintainterpretációkkal, így segítségképpen az irodalmi erotikát egy Schmidt által is szóba hozott Foucault-hivatkozással kapcsolhatjuk össze: „Utasítsátok vissza a negatív régi kategóriák (törvény, határ, kasztráció, hiány, szakadék) minden hűségnyilatkozatát, melyeket a nyugati gondolkodásmód mint a tekintély formáit és a valósághoz vezető utat oly régen megszentelt! Preferáljátok mindazt, ami pozitív és sokszoros, a különbözőséget az egyformasággal szemben, az áramlatokat az egységekkel szemben, a mozgó rendet a rendszerekkel szemben. Higgyétek a produktív nem röghözkötött, hanem nomád!”²

A poszt logikája egyetértésben ezzel a nomadikus imperatívusszal az irodalomtudományos interpretációnak is az irodalmi erotikát írja elő. Schmidt konstruktivizmusa a tudomány számára az irodalmi retorikát tartja fön, amely ugyan túl van a strukturalizmuson, azonban nem érkezett el a posztstrukturalizmus-hoz. Az irodalmi retorika nincs poszton, sokkal inkább egy csendes, szalonképes, befogadáselméleti pozíciót foglal el.

A poszt logikája még azt is mondja, hogy a laikus és a profi interpretációk közti határt töröljük el és az irodalmi erotika

2 Siegfried J. SCHMIDT: *Értelmezés – szent telén vagy szükségszerűség?* Helikon 1989/1. 91–113.

előírásait engedjük érvényesülni az irodalomtudományos diskurzusokban is. Ezeket az erotikus értelmezéseket – törlésjel alá és így posztra helyezve az interpretációt – a **posztinterpretáció** jelölővel jelölöm.

Engedelmükkel a most következő néhány percben megpróbálkozom a posztbeszéd és a definitív kifejtés közti dialogikus játékkal. A játék nem kevesebb, mint négy attribútumot adományoz majd a posztinterpretációnak. A posztinterpretációról egy bizonyos Roland Barthes-jelölő segítségével beszélek.

(i) Egyes számú attribútum: A posztinterpretáció **monista**. Monista, mert a szöveg és a posztinterpretáció egy. Nem különíthetők el, csak a rafináltan teoretikus beszéd próbálkozik diszkrétte tenni őket. Míg a művet, az interpretáció tárgyát kézben, a szöveget, a posztinterpretációt nyelvben tartjuk: csak diskurzusként létezik. A posztinterpretáció, a szöveg csak a mondásban, a létrehozásban érinthető. A szöveg, a posztinterpretáció folytonos mozgásban van, mozog, keresztülvágja a műveket, keresztülvág a műveken.

(ii) Kettes számú attribútum: A posztinterpretáció *radikálisan szimbolikus*.

A posztinterpretáció a jelölt vég nélküli elhalasztását végzi, a posztinterpretáció késleltető: tere a jelölőé. A jelölő nem előzi a jelentést, amelyhez a posztinterpretáció eredményeként eljuthatunk. A jelölő a jelölt utóhatása. A posztinterpretáció a jelölőkhöz újabb jelölőket rendel, de a jelölőhözrendelés végnélkülisége nem egy megnevezhetetlen jelöltre utal, hanem a játékra. A vég nélküli jelölőhözrendelés nem azonosítható valamiféle organikus érési folyamattal, vagy az elmélyülés hermeneutikai menetével, inkább elmozdulások, átfedések, keresztülvágások és átmetzések sorozat-mozgásával. A posztmagyarázat logikája nem koherens patterneket hoz létre, hanem metonimikusan jár: asszociációk, kapcsolódások, utalások, allúziók, emblémák és toposzok játékos mozgása szimbolikus energiák felszabadulását hozza magával.

(iii) Hármasszámú attribútum: A posztinterpretáció *pluralis*.

Ez a pluralitás nem az önmagukban koherens jelentések békés egymás mellett élése, hanem a szöveget összeszövő jelölők szte-

reografikus pluralitása: a robbanás, a szétterjedés, a disszemináció. A posztinterpretáció **disszeminál**, s még véletlenül sem **inszeminál**, mert szövege homotextuális. A homotext **jel-ölésre**, a jelölt **nem-zésére** képtelensége folytonos jelöl-ésre készítet, azaz előző és követő intertextek révén a posztinterpretált szöveget bekapcsolja a leszármazás mítoszát kielégíteni nem tudó végeláthatatlan intertextuális szövedékbe. A posztinterpretáció foszlányai, nyomai, vésetei nem tűrik a rendszerességet: nincs összjáték: **kijátsszák** egymást. A posztinterpretáció pluralitása a jelölősorok inkohereciáját jelenti egymással és önmagukban is.

(iv) Négyes számú attribútum: A posztinterpretáció (kulturálisan) *nem-konzervatív*.

A posztinterpretáció nem ismeri el a fennálló tradíciók uralmát, mint ahogy nem ismeri el a fennálló diskurzus autoritását sem, a posztinterpretáció új, a posztinterpretátorra jellemző tradíciót és diskurzust hoz létre. Tehát nem hagyományellenes.

Definitív, oppozicionális összefoglalás:

A posztinterpretáció monista – szemben az interpretációval, mely dualista. A posztinterpretáció radikálisan szimbolikus – szemben: az interpretáció mérsékelten szimbolikus. A posztinterpretáció disszeminatív plurális – szemben: az interpretáció monolit. A posztinterpretáció (kulturálisan) *nem-konzervatív* – szemben: az interpretáció (kulturálisan) *konzervatív*.

Az interpretáció tilt, a posztinterpretáció enged.

Az interpretáció a fennálló hagyományok autoritásának megőrzése érdekében hol a leszármazás mítoszára, hol a jelölt nyilvánvalóságára, hol a jelölt titkos végső voltára hivatkozva letilt bizonyos értelmezéseket. Ezzel az szöveg munkát átadja vagy a biográfiának, vagy a filológiának, vagy valamilyen (marxista, pszichoanalitikus, tematikus) hermeneutikának. Az interpretáció noha hagyományos, mégsem hagy, mégsem enged – tilalmakat hoz.

A posztinterpretáció enged, engedi a beszédet, az új és újabb értelmezéseket. Engedi őket létremondódní, szembeállni, egymásba ereszkedni, egymást kioltani-megsemmisíteni, még a tiltást sem tiltja. Anarchikusan hagyományos. Mindent enged,

amit engednek a hagyományok. A posztinterpretáció csak teoretikusan mutatkozik anarchikusnak, kontextuálisan korántsem.

Akkor most erről beszélek.

6. Belemondok a posztinterpretációt a mai magyar irodalomtudományi diskurzusba. Amit ez utóbbiról állítani fogok, korántsem igaz. Jóformán minden szavam hamis és pontatlan lesz, alighogy kimondom.

A magyar irodalomtudomány leghangosabb szólamai a **rekonstruktív kronologikus történetiség** és a **rekonstruktív interpretáció**. A rekonstruktív kronologikus történetiséget fogva tartja a leszármazás mítosza. Még mindig nyomul a biográfia. Mit akart a szerző kifejezni? Milyen intellektuális, szocializációs, ideológiai, politikai, hangulati, fiziológiai hatások érték a szerzőt az alkotás időpontjában és azt megelőzően? Ezzel korántsem akarom lebecsülni az életrajzi tényezők alkalmazásának interpretációs hatékonyságát, de túlbecsülni sem szeretném.

A jelentés nyilvánvalóságának tételezése a rekonstruktív történetiséggel és a rekonstruktív interpretációval is elismerteti a filológia autoritását. A betű tudománya előírja, hogy mit kell olvasnunk és kiolvasnunk. Természetesen nem áll szándékomban letiltani a (feltételezett) konszenzuális jelentés interpretációs játéklehetőségeit, de a szabály szót jobban kedvelem plurálisban, mint szingulárisban.

Az irodalmi mű mögé rejtett végső és titkos jelentések a rafinált, de a jelentés rögzítettségét állító hermeneutikákat tolják előre. A jelentés rögzítettségének elve védelmezi, legitimálni és uralmon tartani akarja a a biográfus, a filológus és a rekonstruktív hermeneuta saját értelmezését.

Hadd mondjak még néhány hamis és pontatlan mondatot erről a témáról. Mai magyar irodalomtudományi diskurzusunkat – marxista és strukturalista gyökerekkel, pszichoanalitikus és hermeneutikai ágakkal egyaránt – alapvetően a **rekonstruktivitás** jellemzi. Finke nemrégiben még úgy látta, hogy az irodalomtudomány megújítását eredményező tudományos válság a konzervatív és a nem-konzervatív koncepciók ütköztetésével érhető el. Ez az oppozíció kezd egyre unalmasabbá válni. Sokkal izgal-

masabbnak vélem a rekonstruktivitás és a konstruktivitás, vagy másképp mondva: a posztok és a poszt előttiek szembenállását.

Persze az előbbi mondattal nem kívánom az egész magyar irodalomtudományt belegyömöszölni ebbe az oppozícióba. Csak azt mondom, hogy a posztok és a nem-posztok dialógusa hozhatná leginkább mozgásba irodalomtudományi diskurzusunkat. Azt nem állítom, hogy nem akar mozgásba jönni, azt viszont igen, hogy nem nagyon mozdul a posztra.

7. Nem nagyon mozdul, ha mozdul is, hibáit sorolja. Vegyük sorra ezeket!

A posztstrukturalista beszédmód *szerkezeti hibái*: 1. szemiotikai: a jelölő és jelölt kapcsolatainak szélsőséges fellazítására vállalkozik, 2. szemantikai: a jelentés státuszának téves meghatározása (jelentéseket nem lehet tulajdonítani), 3. kommunikációelméleti: a posztstrukturalista ellendiskurzus jelentésfelnyitó nyelvjátéka átminősül privát értelmezésvilágok igazolójává, 4. a kizárólagosságok küzdelme hozzáidomítja saját ideologikus horizontjához a posztstrukturalista dekonstrukció elméletét, 5. a jelentés interszjektív megalkotásában érdekelt beszéd ironikus széttördelése, a neofrivól beszéd, 6. a tradíció lebecsülése.

A posztstrukturalista beszédmód *kontextuális hibái*: 7. a jelenlegi diskurzusrend ellenőrzésre, sőt válaszadásra sem képes, 8. a honi tudományosság külső diskurzusoknak szolgáltatja ki a magáét (lásd például dekonstrukció).³ A kontextuális hibákért nyilván nem csupán a posztbeszélők a felelősek, hacsak nem annyiban, hogy ilyen kontextuális helyzetben miért éppígy kell megszólalni.

A posztstrukturalista beszédrenddel kapcsolatos kifogások egyrészt az úgynevezett külső (nem magyarországi) elméleteket illetik, a dekonstrukciót, az empirikus irodalomtudományt, ez utóbbinak csak ismeret- és nyelvelméletét: a radikális konstruktivizmust, másrészt a nyolcvanas évek második felében jelent-

3 Vö. KULCSÁR SZABÓ Ernő: *Virágozzék minden virág? (Az átalakulás diskurzusának néhány kérdése)*. In: Uő: *Az új kritika dilemmái*. Bp.: Balassi 1994, 54–75.

kezdő, de valamelyes súllyal csak a kilencvenes évek elejétől jelenlévő honi posztdiskurzusokat, harmadrészt a jelenlegi magyar tudományos szituáció hiányosságai kerülnek szóba.

A jelölő és a jelölt kapcsolatának szélsőséges fellazítása mint a posztbeszéd legszembetűnőbb szemiotikai hiányossága a jelentéstulajdonítás egyoldalú felfogásaként értelmezhető. Az idézett kritikai tanulmány szerzője ezt a hiányosságot egy sokkal inkább esszének, mintsem tudományos műnek az alábbi mondata alapján állapítja meg: „...egy posztstrukturalista ... döntései pillanatnyi állapotát fejezik ki inkább, mintsem a kiválasztott korpusz tulajdonságait.”⁴ Ugyanennek az (esszé)szerzőnek a tollából olvashatunk egy tanulmányt a *Literatura* 1993/1-es számában a konstruktivista irodalomtudomány – többek között – szemiotikai felfogásáról, miszerint: „...a konstruktivizmus úgy tartja, hogy a valóság felől érkező ingeregüttes (értsd: a jelölők) és a modellalkotó tudományos közösség kreatív ereje (értsd: értelmezői kódrendszerek) együttesen határozza meg a világmodelleket (értsd: jelölteket)...”⁵ illetve arról, hogy milyen szövegfeltetelek, tehát milyen jelölőrendek teszik lehetővé a jelentés hozzárendelését a szöveghez.⁶ Így korántsem mondhatjuk azt, hogy egy posztstrukturalista mindenáron a másik, a hagyományosan nem engedélyezett végéről akarna behajtani az egyirányú utcába, azaz ő sem gondolja, hogy jelentéseket tulajdonítani lehetséges lenne a másik (ez esetben a létező diskurzus-hagyomány) közreműködése nélkül.

Hasonlóképp megalapozatlannak gondolom azt az állítást, hogy a posztstrukturalista jelentésfelnyitó nyelvjáték nálunk átminősül privát értelmezésvilágok igazolójává. Leginkább azért, mivel a konstruktivista nyelvelmélet a wittgensteini nyelvjátékview explikációjának tekinthető, másrészt pedig a létrejött értelmezések egyik meghatározója – a konstruktivista felfogás sze-

4 ODORICS Ferenc: *A posztstrukturalizmus előtt*. In: Uő: *Beszédhelyzetben* (DOBOS Istvánnal közösen). Bp.: Széphalom Könyvműhely, 1993, 103. idézi: KULCSÁR SZABÓ: *Virágozzék...?* 71.

5 ODORICS: *A konstruktivista irodalomtudomány vizsgálata*. *Literatura* 1993/1. 83.

6 Uo. 85.

rint – az a szocializációs folyamat (tradíció-tréning), amelyen az értelmező közösség tagjának végig kell jutnia, hogy képes legyen bármilyen interpretációra. S ekkor még a radikális konstruktivizmus kiegészítő elméletéről, a Rupert Riedl nevéhez fűződő evolúciós episztemológiáról nem is szóltam, amely az egyes világmodellek, az egyes valóság-interpretációk és az ezeket képviselő közösségek közötti ismeretelméleti küzdelemről beszél.

Úgy vélem, az a hiányosság-vád sem állja meg a helyét, hogy a posztstrukturalisták „igazsága nélkülözheti a közölhetővé (és így méltányolhatóvá) tett jelentés másik/mások általi megerősítését”.⁷ Itt nemcsak a konstruktivizmus sokat emlegetett szerzőjére, Thomas Kuhnra gondolok, de akár a Helikon 1993/1. számának bevezetőjére, amely már szinte cinikusan legitimációs álláspontot képvisel: „...a teóriák a legitimáló közösség elfogadó gesztusa által válnak tudományos elméletekké. [...] a legitimáló közösség döntése és természetesen az ezt meghatározó legitimációs értékrend és hitvilág a legfőbb tudományos instancia.”⁸ De utalhatok egy, szintén a Literatura 1992/1-es számában olvasható tanulmányra, az *Empirizmus vagy konstruktivizmus?*-ra, amely leginkább az elméletek legitimációs mechanizmussai elemzésére vállalkozik.

Amennyiben egyrészt mégsem számolhatunk a hazai posztstrukturalisták privát értelmezésvilágaival, másrészt az igazságok közösségi megerősítése elengedhetetlen része a posztstrukturalista beszédrendnek, nem tartható Kulcsár Szabó azon megállapítása sem, hogy „...az új diskurzus deformált bevezetésének logikáját tekintve – teljességgel beleillik az átfogóbb diszkurzusok harcának képletébe. Abba, ahogyan az igenek és nemek kizárólagosságának küzdelme egyszerűsíti és idomítja hozzá saját ideologikus horizontjához a posztstrukturalista dekonstrukció elméletét.”⁹ Kulcsár Szabó gondolatmenete itt arra jut, hogy ez az új honi dekonstrukciós-konstruktivista beszéd ugyanúgy azt

7 KULCSÁR SZABÓ: *Virágozzék...?* 72.

8 ODORICS: *A konstruktivista irodalomtudomány*. Helikon 1993/1, 5–6.

9 KULCSÁR SZABÓ: *Virágozzék...?* 72.

a diskurzusrendet erősíti, amely a diskurzus feletti hatalom megszerzésére tör.

Ezt elég nehezen tudom elfogadni. Nehezen vitatható, hogy minden beszédrendnek szüksége van valamelyes legitimációra, különben lehetetlenné válna a nyilvános beszéd bármely formája. Azt sem tudnám könnyen cáfolni, hogy a legitimációs törekvések hatalmi inspirációkat is magukban foglalnak, hiszen valamelyes hatalommal rendelkeznie kell annak, aki könyvet akar kiadni, előadásokat akar tartani, aki szóhoz akar jutni. Azonban a szóhoz jutás lehetősége és a szavak elosztásának birtoklása korántsem jelenti ugyanazt. S abban sem vagyok biztos, hogy aki nem akarja a diskurzus fölötti rendelkezés jogát, az óhatatlanul azok pozícióit erősíti, akik beszédhatalomra törnek.

Kulcsár Szabó Ernő szerint a kétosztatú diskurzus rendjének megszilárdítása mint veszély leginkább a hagyomány lebecsülése felől fenyeget. Amennyiben a hagyomány lebecsülése az aktuális helyzetre nem alkalmazható hagyománnyal/hagyományokkal való szembehelyezkedést, a kiüresedett tradíciók elutasítását, a megmerevedett beszéd (így életképtelen hagyomány) ironikus széttördelését jelenti, akkor a deKON lebecsüli a hagyományt. Amennyiben a hagyomány lebecsülése a tradicionálisan rendelkezésünkre bocsátott kész interpretációk szétrombolását jelenti, a deKON ebben az esetben is lebecsüli a hagyományt. Azonban ha a hagyományt úgy fogjuk fel, mint életképességünk biztosítékát, mint az interpretációt egyáltalán lehetővé tevő dinamikus készletet, mint egy olyan tudást, melyet meg kell haladnunk és szüntelen át kell értékelnünk, akkor a deKON a következőket mondja – idézem: „A poszt (strukturalista) nem akar hatalom és nem akar tudomány. A poszt- (strukturalista)nak szöveg van és csak szöveg van, csak szövege van. Csak-szöveg, pusztá-szöveg, amiben nincs semmi. És ez mind az övé. Így aztán azt tesz bele, amit tehet – amennyire tehet. Szövegel, de nem Ő beszél, hanem az ŐSök, a hagyomány, a nyelv. A nyelv beszéli őt, a sok régi szöveg bírja őt szóra.”¹⁰

10 DOBOS István–ODORICS Ferenc: *Beszélt helyzetben. Fűlészöveg.*

A posztnak, a deKON-nak nyelvi lehetőségei vannak. Lehet, hogy ez a beszéd neofrivol, lehet, hogy ironikusan széttördel valamilyen interszjektív jelentésegész. Lehet. Nem látok okot ennek tagadására. DEkanonikus, de szándéka szerint konstruktív. A poszt, a deKON azért rombol, hogy újat építsen, hogy hagyományt teremtsen, olyan hagyományt, mely újabb és újabb horizontokat képes bekapcsolni irodalmi és metairrodalmi diskurzusokba. Álláspontom szerint éppúgy megvan a neofrivol, az ironikus posztbeszéd tradíciódestruáló és tradícióteremtő funkciója, mint a hermeneutikai beszédmódnak.

Ugyanis a posztinterpretációban éppúgy – sőt talán még inkább – az Én által képviselt tradíció és sok esetben az elnyomott tradíció interpretál, azaz jelentéstteremt. Teoretikusan semmiféle interpretációs stratégia és semmiféle interpretáció nem tiltható le. Mint minden diskurzus, a magyar is kánonikus. A kánon az értékes korpuszt, az érvényes interpretációs stratégiákat és az engedélyezett értelmezéseket rögzíti. A kánon nemcsak meghatároz, hanem letilt is. Ha posztról interpretálunk, akkor a kánonikusan letiltott interpretációkat is meg kell engednünk, ami a legitimált értelmező közösségek legitim státuszát, az engedélyezett hagyományok primátusát veszélyezteti.

Természetesen a kérdés alapvetően nem teoretikus. A dolgot az dönti el, hogy milyen az adott (itt a 90-es magyar) kulturális szituáció és irodalomtudományos diskurzus. Az elmúlt évtizedeket illetően nehezen védhető az az álláspont, hogy a fennálló tradíciók uralmát el kellene ismernünk. Így hát posztra magyar, posztmagyarázatra fel, légy nomád!

Ezt terveztük a mai programra. Köszönjük a figyelmet.